

ПРЕГЛЕД | ОБЗОРИ И РЕЦЕНЗИИ | SURVEY AND BOOK REVIEWS

Йежи Русек (Краков, Полша)

ЧЕСТВУВАНЕТО НА 1100-ГОДИШНИНАТА ОТ СМЪРТТА НА СЛАВЯНСКИЯ ПЪРВОУЧИТЕЛ МЕТОДИЙ В ПОЛША

В историята на Европа 1985 г. ще остане и като година на Методий, защото делото на двамата славянски първоучители Кирил и Методий има не само общославянски характер, но и международно значение. То бележи нов етап в културната история на Европа и изобличава човечеството; това е цивилизацията, отбелязала огромни успехи и изиграла важна роля в духовния живот на планетата.

Достоинно отпразнуваха тази важна годишнина и полските слависти. Палеославистиката от зората на научните си търсения е отделяла голямо внимание на славянските апостоли и мисионери, на тяхното дело. Литературата по този въпрос е огромна и продължава да се обогатява.

Юбилейната година бе богата на много сесии, симпозиуми, конференции, доклади, лекции, срещи и други инициативи, проведени в различни полски градове. В подготовката и провеждането на чествуванията взеха участие не само голям брой учени, но активно се включиха и различни полски обществено-просветни и църковни организации — нещо напълно разбираемо, като се имат предвид характерът на делото на солунските братя и неговата актуалност за днешния живот. Вещност така е било и преди сто години при организирането на 1000-годишнината от смъртта на Методий, само че тогава учените-слависти са били в значително по-неизгодна ситуация.

Смело може да се каже, че тази годишнина бе голям празник не само за славянството, но и за цялата международна общественост. Папата славянин Йоан-Павел II, „нимайки предвид безценния влог на солунските братя в проповядването на Благостинето сред славянските народи, както и стремежа им към единение, приятелско съществуване, човешко развитие и уважението им към вроденото във всеки един народ достойнство“, още през 1980 г. провъзгласи Кирил и Методий за съпатрони на Европа. Значително събитие през юбилейната година беше и появата на папската енциклика

Slavorum apostoli, където е подчертано, че двамата братя „... внасят решителен принос в строителството на Европа не само като общност на християнската вяра, но и като държавен и културен организъм“. Католическата църква откри чествуванията на 14 февруари 1985 г. (патронен празник на Кирил и Методий в католическия календар) с тържествена служба в базиликата „Сан Клементе“ в Рим.

Споменавам тези международни прояви на римокатолическата църква, тъй като те събудиха огромен интерес към делото на солунските братя в Полша. Въпреки липсата на традиции при чествуването на празника на славянските апостоли, сметам, че 1100-годишнината от смъртта на Методий бе отпразнувана внушително в нашата страна. Юбилейт бе открит на 14 февруари с екуменична служба в академичната църква на Католическия университет в Люблин.

Във великденското си послание принасят на Полша кардинал Юзеф Глемп съобщил, че общополски чествувания за Кирил и Методий ще бъдат организирани през м. октомври.

Един ден преди датата на юбилея, г.е. на 5 април, Комитетът по славянознание при ПАН организира във Варшава тържествено заседание в Огледалната зала на двореца Сташич. То бе открито от председателя на Комитета акад. В. Хенсел, който прочете и първия доклад „Великоморавската мисия в светлината на археологическите данни“. След това думата бе дадена на акад. Фр. Славски, който с много патос говори за делото и езика на Методий. Ст. Урбанчик представи сложните проблеми, свързани с Кирило-Методиевото наследство в полския език, а Й. Русек разгледа преводаческата дейност на славянския първоучител. Голям интерес предизвика докладът на Ю. Машланка за Методиевите традиции в литературата на полския романтизъм.

Краковската научна общественост проведе две сесии. Комисиите по славянознание и езикознание към краковското Отделение на ПАН

организираха на 17 април еднодневна научна сесия в чест на 1100-годишнината от смъртта на апостола на славяните. Бяха прочетени осем доклада: Фр. Славски „Методий и Константин-Кирил (наблюдения върху тяхното дело и език)“; Ч. Бартула „Език и стил на Пространното житие на Методий“; А. Наумов „Методий като светец“; Б. Очкова „Кирило-Методиеви традиции в Хърватско и Босна“; В. Витковски „Наблюдения върху асимилацията на църковнославянските конгинуати *tj, *dj в езика на староруската книжнина“; Ю. Машланка „Методиевите традиции в полската романтична литература“; А. Болек и А. Фаловски „Наблюдения върху лексиката на пълните староруски апракос (Метиславо и Добриво евангелия)“; Р. Лужни „Кирило-Методиевото дело — съвременни аспекти“.

Факултетите по славянска филология и история на Ягелонския университет организираха от 11 до 13 май тридневна научна сесия. Тя бе официално открита от ректора на Университета проф. Й. А. Геровски. Представените доклади обхващаха широк кръг проблеми, свързани с Кирил и Методий, с историческия контекст на Моравската мисия и Кирило-Методиевото наследство в полския език. От полска страна участие взеха: Фр. Славски, Й. Русек, Л. Мошински, Ст. Урбанчик, М. Рокосш, А. Наумов. Доклади изнесоха българските учени: А. Джурова, Кр. Станчев, М. Дамянова, М. Йонова, В. Иванова. През втория ден на сесията в краковската парафиална православна църква бе отправена тържествена служба в чест на братята Кирил и Методий. Същият ден следобед в Могиляни (близо до Краков) се съвтора организираната от Л. Мошински и А. Наумов среща около кръглата маса на тема: „Перспективи в развитието на палеославистиката и кирилметодиевистиката“. Третият ден бе предоставен на славистичния научен кръжок „Т. Лер-Сплавински“ при Ягелонския университет, който беше домакин на международна студентска сесия. На нея млади слависти от полските университети и Софийския университет „Кл. Охридски“ представиха 20 доклада и научни съобщения, плод на проучвания върху ръкописи и на самостоятелна интерпретация. Докладите бяха високо оценени от международно жури и ще бъдат отпечатани.

В това хронологично изброяване не мога да отмина две важни чествувания, организирани от Полската православна църква — състоялата се на 11 май във Вроцлав екуменична среща в единствената полска православна парafia „Кирил и Методий“ и тържествената сесия, организирана на 24—25 май в Бялосток от местното Отделение на Християнското дружество. Участие взеха представители на духовенството и учени, свързани с гръцката, руската, българската, чешката, финската и полската православна църква. Бяха изнесени няколко доклада, разглеждащи различни страни на Кирило-Методиевата дейност и нейното значение за съвременното православие.

По-голямата част от научните конференции, посветени на 1100-годишнината от смъртта на Методий, се състояха през есента. Цикълът от теми бе открит от проведената на 26—28 септември международна конференция „Традициите на Кирил и Методий в славянските езици и литератури“, организирана от Факултета по руска филология и приложна лингвистика при Варшавския университет. В нея взеха участие учени от България, Великобритания, СССР, Югославия. Конференцията бе открита от декана на факултета проф. А. Бартошевич, а встъпителна лекция на тема: „Достоверно и легендарно в просветителската дейност на Кирил и Методий“ изнесе съветският учен Г. Хабургаев. Бяха прочетени общо 21 доклада, както върху по-обща проблеми на Кирило-Методиевото дело, така и върху някои особености на староруското словообразуване.

На годишнината на Методий бе посветен и организиран от Познанския университет „Адам Мицкевич“ трети пореден симпозиум „Балканите и Полша“. Заседанията, в които взеха участие 50 полски и 26 чуждестранни учени, се проведоха от 9 до 11 септември. Симпозиумът бе открит от проф. Й. Тополски, председател на Комитета по исторически науки при ПАН. Докладите, някои от които засягаха и аспекти на Кирило-Методиевото наследство, бяха разделени в три секции: 1. Антична история; 2. Средновековна история; 3. Нова и най-нова история.

Научна сесия, посветена на 1100-годишнината от смъртта на първия славянски архиепископ Методий, бе организирана и от Католическия университет в Люблин. Екуменичния факултет на Университета проведе на 29 октомври симпозиум „Апостоли и учители на славяните“. Бяха изнесени осем доклада: Фр. Славски „Кирил и Методий — живот и дело“; А. Наумов „Методий като светец“; Л. Мошински и „Между Константинополския патриархат и архиепископството в Залибург“; Г. Елдаров (Ватикана) „Дело на Кирил и Методий, развито от техните последователи“; Б. Очкова „Кирило-Методиевите традиции в Хърватско и Босна“; Л. Гурка „Екуменични изменения на Кирило-Методиевата традиция и културният живот в Полша днес“; Й. Сгайек „Панорама на Кирило-Методиевия юбилей“ (съобщение).

Факултетът по славянска филология при Варшавския университет организира от 20 до 22 ноември интересна международна конференция на тема: „Категориите *периферия* и *център* при формирането на националните култури“. Част от изнесените доклади бяха пряко или посредствено свързани с кирило-методиевската проблематика: Фр. Славски „Приносът на Методий при формирането на славянската култура“; К. Куев (София) „Делото на Кирил и Методий на фона на Средновековието“; Бл. Коенески (Скопие) „Културен свят и славянското културно утвърждаване“; А. Наумов „За църковнославянската литература и нейната периодизация“; А. Пажинес „Кирил и Методий и арабската култура“.

Ръководената от проф. Л. Мошински Катедра по славянски езици при Гдански университет съвместно с гданската Секция по славянославянски език към Института по славянознание на ПАН организираха от 25 до 27 ноември международна сесия, посветена на Методий. На нея бяха изнесени 13 доклада от полски и чуждестранни учени: Фр. М а р е ш (Виена) „Участието на Методий в началото на славянската писменост“; И. Р у с е к „В сянката на великия брат“; Л. М о ш и н с к и „Дейността на Кирил и Методий — мост между Изтока и Запада“; Б. К у м о р „Култът към Кирил и Методий сред полската емиграция в САЩ“; Ч. Б а р т у л а „За езика и стила на Пространните жития на Кирил и Методий“; Л. Я н к о в с к а „Житието на Методий в редакцията на Димитър, митрополит Ростовски“; К. К у е в „Делото на Кирил и Методий на фона на Средновековието“; Р. Л у ж н и „Личност и дело на солунските братя в полския културен живот — опит за реконструкция на процеса“; Я. Ш я г о в с к и „Местните названия в старобългарския език“; В. Б у л з и ш е в с к а „За църковната терминология“; Т. М и н к о в с к а „За формирането на полската църковна терминология“; Ст. К о х м а н „Проблемът за неславизмите в историята на руския език“; Т. Р о т - Ж с б р о в с к и „За най-стария сръбско-руски паметник“. По време на сесията се състоя дискусиа около кръглата маса на тема: „Преподаването на старославянославянски език в полските висши учебни заведения“. За участниците в сесията бе изнесен орган концерта в прочутата Оливска катедрала.

Висшият педагогически институт „Ян Кохановски“ в Келце организира на 4—5 декември научна сесия „Наследството на славянската мисия на Кирил и Методий“. Бяха изнесени 13 доклада: Л. М о н ч е в а (Шумен) „Традициите на Методиевото дело в Преславската школа“; Хр. Т р е н д а ф и л о в (Шумен) „Проблемът за личното участие на Константин-Кирил в написването на неговото житие“; Ч. Б а р т у л а „Кирило-Методиевата проблематика в трудовете на Т. Тер-Славянски“; В. В и т к о в с к и „Староруските групи *tort, *tolt като проява на асимилацията на църковнославянски елементи на източнославянска почва“; А. Б о л е к „Книгата Йов“ на фона на църковноруската библейска традиция“; В. Б у д з и ш е в с к а „Румънската църковна терминология“; В. С т е м п н я к - М и н ч е в а „Забравено полско издание на Пространното житие на Методий“; Г. М и н ч е в (София) „Наблюдения върху съдържанието и състава на Супраplexския сборник“; Л. М о ш и н с к и „Кръст, 'ho tango' в езика на Кирил и Методий“; Б. К у м о р „Проблеми около проикването на Методиевото християнство във Висланското княжество в светлината на историографията“; Т. Р о т - Ж с б р о в с к и „Ролята на църковнославянския език във формирането на руския език“; В. М о к р и „Романтичната украинска мисъл за братята Кирил и Методий“; М. Т. Л и з и с „Кирило-Методиеви традиции в творчеството на Вацлав А. Мачейовски“.

От направения дотук кратък преглед се вижда, че висшите учебни заведения и институтите на ПАН са организирали 9 научни сесии, посветени на 1100-годишнината от смъртта на Методий, при това 7 от тях с чуждестранно участие. В тези научни прояви взеха участие над 40 полски учени, като някои от тях (Славски, Урбанчик, Мошински, Наумов, Лужни, Русек) изнасяха доклади неколкократно. Общият брой на докладите и научните съобщения надхвърли 90. Към това могат да бъдат прибавени и изнесените на студентската сесия 20 доклада. Този факт разва, защото свидетелства за оптимистична изява на редица млади учени, представили се на юбилейните маси с интересни изследвания.

В изнесените по повод годишнината доклади доминираше филологическата проблематика, по-рядко историко-културни и теологични въпроси. Появиха се проучвания, които до този момент не са били предмет на изследване в нашата наука: дейността на Методий като мост между Изтока и Запада (от езикова гледна точка), формирането на славянската християнска терминология, Кирило-Методиевите преводи на литургични книги, Кирило-Методиевото наследство в съвременните славянски езици и литература, Методий в църковнославянската книжнина, култът към братята в Полша и сред полската емиграция в САЩ, „Книгата Йов“ на фона на църковноруската библейска традиция, полският принос в изследванията на делото на Кирил и Методий.

Полски учени участваха с доклади в много международни конференции, посветени на Методий: в Регенсбург (Урбанчик, Мошински, Русек), в Нитра (Басай, Русек), в София (Славски, Мошински, Шятковски, Вашилевски, еп. Сава, Наумов, Русек, Гайек), в Шумен (Ожеховска, Бартула, Русек, Наумов), в Рим (Урбанчик, Лужни, Курбис), в Залцбург (Русек, Калета), в Лондон (Мошински, Бартошевич), в Скопие (Тополинска, Мошински), в Загреб (Мошински).

Конференции в Полша организираха и християнските дружества. Организацията РАХ проведе във Варшава през ноември сесия, посветена на солунските братя. Организиран бяха и чествувания в различни воеводства. На сесията в Щечин доклад на тема: „Истина и легенда за славянските азбуки“ изнесе авторът на това съобщение. Сесии, пропагандиряха делото на двамата братя, организира и Християнското дружество. Кирило-методиевската проблематика присъствуваше и в множеството лекции, изнасяни в полските католически църкви.

През 1985 г. в много вестници и списания се появиха статии, имащи за цел запознаването на полската общественост с епохалното значение на делото на Кирил и Методий. Между изданията в чест на годишнината трябва да се отбележи книгата на А. Н а у м о в „Пастири на верните славяни“, издадена от „Знак“ в Краков. Тази публикация на известния медиевист, доцент в Ягелонския университет, предлага преводи на най-важните църковнославянски произведения, свързани с двамата братя и тяхната мисия. Текстовете са много добре преведе-

ни на полски; към всяко произведение А. Наумов дава коментар, в който е направен преглед на съвременното състояние на изследванията. Дадена е информация за самите творби, за запазените преписи, както и за основните им критични издания. В края на книгата е поместен малък речник на основните литературно-литургични понятия, срещани в текста. Съзнавайки трудностите при предлагането на богатата, но различна и отдалечена във времето ортодоксална литературна традиция на полския читател, А. Наумов все пак констатира със задоволство, че подобен опит е не само жест на признание към мисията на двамата братя, но и проба за приближаване на литературата на православните славяни до полската публика. За голямата нужда от подобен тип публикации свидетелствува и фактът, че тиражът от 10 350 бр. бе изчерпан моментално. Тук трябва да се спомене и издаденият от Института по славянознание на ПАН и от Дружеството за полско-бъл-

гарска дружба алманах „От Висла до Марица“. Втората част от книгата е посветена на 1100-годишнината от смъртта на Методий. Там са отпечатани статиите на Й. Русек „В сянката на великия брат“, Я. Шятковски „Предкирило-методиевската и старобългарска християнска терминология в полски език“, Л. Мошински „Проблемът за прародината на староцърковнославянския език във възгледите на А. Калина — полски българист от края на ХІХ в.“, Зб. Клейн „Продус от края (Приемането на християнството)“.

През 1986 г. би трябвало да бъдат публикувани първите материали от научните сесии, организирани от висшите учебни заведения и институтите на ПАН. Да се надяваме, че тези научно значими, но за съжаление издавани в малък тираж научни изследвания ще допринесат за обогатяването на знанията за началото на славянската култура и нейните създатели — солунските братя Кирил и Методий.